

8. Шахлина Л.Г. Медико-биологические основы управления процессом спортивной тренировки женщин: Автореф. докт.дис. Киев, 1995. – 32с.

9. Шахлина Л.Г. Проблемы полового диморфизма в спорте высших достижений // Теория и практика физ. культуры.- 1999. - №6. – С.51-55.

В.В. ДЖУНЬ., А.І.КОВАЛЕНКО.

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ В СПОРТИВНІЙ ДЕОНТОЛОГІЇ

В статті здійснюється спроба витлумачення принципу справедливості як завершуючого систему принципів спортивної деонтології.

В статті здійснюється спроба витлумачення принципу справедливості як завершуючого систему принципів спортивної деонтології.

An attempt to interpret a principle of justice as the one to accomplish the system of principles of Sport Deontology has been made in this article.

Розглядаючи, на завершення дослідження, принцип справедливості, важливо ствердити, що він, тією чи іншою мірою, приховано присутній при обґрунтуванні кожного із принципів, які ми обговорювали на сторінках попередніх чисел збірника наукових статей[1]. Тепер необхідно розглянути його специфічний деонтологічний зміст.

На відміну від загальніших понять добра і зла, справедливості включає співвідношення між діями і вшануванням, між злочином і карою, гідністю людей і її нагородою. Невідповідність між одним і іншим оцінюється моральною свідомістю як несправедливість.

Про справедливість можна говорити в різних контекстах. Найголовнішими з них є: дистрибутивний, рестрибутивний і корекційний контексти. Дистрибутивна справедливість пов'язана з етикою надання відповідним особам належних вигод чи обтяжень. Рестрибутивна справедливість стосується етики слушного виміру кари за провину. Корекційна справедливість є проблемою етики слушної компенсації втрати чи зменшення вигоди.

Сучасні концепції справедливості найчастіше своїми підставами мають людську раціональність, людські інституції або людські спільноти. Прикладом може слугувати досить популярна праця Джона Ролза “Теорія справедливості” і більш пізні його тексти. Д. Ролз, який працює в руслі суспільного договору в дусі Томаса Гоббса і Джона Локка, запропонував складний, абстрактний, але в той же час корисний аналіз справедливого суспільства. Ролз утворює ситуацію, в якій незалежні судді, що діють в умовах “завіси невігластва”, яка не дозволяє передбачити, яке місце дістанеться їм у рамках проєктованого суспільства, повинні прийняти для нього засади функціонування. На його переконання, вони виберуть дві засади справедливості. Перша, головна, полягатиме в тому, що будь-яка особа в суспільстві має рівне право на максимальну свободу, сумісну з тією ж мірою свободи для усіх інших людей. Друга, похідна, полягатиме в тому, що єдиними нерівностями, які допускаються, будуть ті, котрі дають перевагу для всіх і виникають при рівності можливостей. Ролз стверджує: “Кожна особа тішиться недоторканністю, заснованою на справедливості, яку неспроможний переважити навіть добробут цілого суспільства. Саме з цієї причини справедливість заперечує думку, нібито втрата свободи для декого буває виправдана більшим благом, яке поділяють інші. Воно не дозволяє, щоб жертви, накладені на небагатьох, вважалися не такими значними, як та більша сума переваг, що ними користується більшість” [2, 27].

У праці, яка відповідає складності теми, Ролз формулює твердий теоретичний фундамент етики “сторожового пса” справедливості. На його думку, усім, хто прагне справедливості, слід головну увагу звертати на те, “як чільні соціальні інституції розподіляють фундаментальні права та обов'язки й визначають, розподіл переваг від соціальної співпраці” [3, 31]. Не важко помітити, що у Ролза мова йде головню про соціальну справедливість. Але цим аспектом поняття справедливості не вичерпується. Той же Ролз пише: “Багато всіякої всячини називають справедливим і несправедливим: не лише закони, інституції та соціальні системи, а й конкретні дії всякого штибу, зокрема рішення, присуди й звинувачення. І ми називаємо різні позиції й тенденції осіб, та й самих осіб, справедливими й несправедливими” [4, 31].

Дійсно, поняття справедливості надзвичайно широке, оскільки кожному дію чи навіть бездіяльність можна оцінювати як справедливі або несправедливі. Щоб не втопитися у цьому морі, нам слід чітко окреслити сенс застосування поняття справедливості у спортивній деонтології. Оскільки головним предметом деонтології є взаємовідносини спортсмена і тренера, то в цьому

аспекті зміст поняття справедливості буде концентруватися в понятті “справедлива гра”. Це буде, так би мовити, центральне коло проблем, пов’язаних зі справедливістю. Але цим колом проблема справедливості у спорті не вичерпється. Життя у спорті не зводиться до інтерперсональних відносин, а поширюється на життя в інституціях, тому справедливість репрезентує і ті етичні моменти, які не містяться у турботливості, виявляючи суттєві вимоги рівності зовсім іншого ґатунку, ніж рівність у дружбі.

Аналізуючи взаємовідносини спортсмена і тренера, ми розглядаємо спорт як вид індивідуальної діяльності, спрямованої на самовдосконалення, самовираження і реалізацію особистих досягнень, набуття навичок і демонстрацію майстерності. Вихідним етичним моментом цих взаємовідносин є турботливість. Турботливість за здоров’я, безпеку і благополуччя дитини і є першою моральною справедливого ставлення тренера до дитини чи молодого спортсмена. Відомо, що навчання і тренування, набування навичок і демонстрація майстерності найбільш результативними є тоді, коли вони здійснюються у формі гри. Гра – це динамічна і творча діяльність, обмежена в часі і просторі і є свідомою діяльністю, базується на певних правилах. Дотримання цих правил і є тим, що називається справедливою грою. Пошанування і винагорода переможців набувають морального сенсу справедливих тоді, коли вони здійснюються на основі чесного дотримання правил. Покарання за нечесну гру, за спроби отримати результат не за правилами, також є утвердженням справедливості.

Справедлива гра є традиційною основою спорту. А тому підкуп суддів, вживання допінгу, договірні матчі і т.п., що особливо поширилися у сучасному суспільстві, підривають цю основу, ведуть до розчарування і зневір’я. Саме тому міністри спорту європейських країн, приймаючи нову Спортивну Хартію Європи (1992), доповнили її Кодексом спортивної етики, який отримав назву “Справедлива гра – шлях до перемоги”. Як зазначається в Кодексі, справедлива гра – поняття ширше. До його змісту включено більше, ніж просте дотримання правил у спортивній діяльності. Воно включає в себе поняття дружби, поваги, шанування атмосфери, у якій здійснюється рекреаційна чи спортивна діяльність. “Справедлива гра – це спосіб мислення, а не лише поведінки”, – зазначається в Кодексі [5]. Тренер повинен слідкувати, аби його підопічні не вдавалися до обману, фізичних чи словесних, насилля. Тим більше, щоб вони не вживали допінгу. Допускаючи усі ці негативні моменти у спорті, а тим більше стимулюючи їх, закриваючи очі на обман, тренер чинить моральне зло, яке нічим виправдати не можливо.

Але спорт – це не лише вид індивідуальної діяльності. Він є суспільною і культурною діяльністю, яка, як зазначається у Кодексі спортивної етики, при дотриманні правил справедливої гри збагачує суспільство і зміцнює дружбу між народами. Аналізуючи спорт як соціальну інституцію, помітимо, що справедливість репрезентує ті етичні моменти, які не містяться у турботливості, виявляючи суттєвість вимоги рівності зовсім іншого ґатунку, ніж рівність у дружбі. Справедливість у межах спорту як соціальної інституції керує розподілом усіх різновидів зовнішніх і внутрішніх благ, що ведуть до щастя або нещастя, які розуміються як розподіл добра та збитків. Інституція постає як система розподілу, зорієнтована на права та обов’язки, доходи та майно, відповідальність та владу, зиск та видатки. Кожен із цих моментів вимагає детального дослідження. Деякі з них ми вже аналізували при розкритті інших принципів. Зокрема це стосується прав і обов’язків. Інші будуть предметом подальших досліджень. Дистрибутивний характер інституції ставить проблему справедливості: “кожному пропорційно до його внеску, до його гідності”, як зазначає її Аристотель.

Якщо лише перерахувати елементи справедливого розподілу в спорті, то це:

- а) забезпечення доступу кожному індивіду до занять спортом;
- б) гарантія усім молодим людям отримувати знання з фізичного виховання і оволодіння необхідними фізичними навичками;
- в) гарантія кожному, хто наділений здібностями і проявляє зацікавленість, можливості показувати свої показники в спорті;
- г) захист людської гідності і безпеки, гарантія недопущення експлуатації спортсменів і спортсменок;
- д) недопущення дискримінації за ознаками статі, раси, кольору шкіри, мови, віросповідання, сексуальними і іншими переконаннями, національного і соціального походження, майновим станом;
- е) створення умов для юних талантів і осіб з фізичними вадами чи інвалідністю;
- є) забезпечення доступності спортивних споруд;
- ж) гарантія можливості займатися спортом і фізичною активністю в безпечних для здоров’я умовах.

- з) створення умов для фізичних вправ на робочому місці;
- и) забезпечення медичного обслуговування і наукового забезпечення тренувань;
- і) створення умов для занять спортом інвалідам і людям похилого віку.

Таким чином, кожен учасник спортивної інституції є партнером по системі розподілу. Справедливість полягає в тому, щоб надати йому його частку.

Закінчуючи цією публікацією характеристику останнього з п'яти принципів спортивної деонтології, важливо підсумувати, що нами, спираючись на класичні і сучасні етичні теорії, була здійснена спроба запропонувати систему принципів спортивної деонтології, за допомогою якої усі, хто зайнятий у спорті, і в першу чергу тренери, можуть приймати етичні рішення.

Мета, яку ми ставили, полягала не в тому, щоб виробити універсальне кредо на усі випадки спортивного життя, а в тому, щоби показати, що система принципів є надійним провідником у складні моменти, ніж бездумний інтуїтивізм, рефлекс, нереалістичний утилітаризм. Ми застосували змішану деонтологію правила, ґрунтуючи її на етиці персоналізму.

Маємо надію, що система принципів, яка тут [1] запропонована, стане корисною для тренерів не лише при оцінці моральності їх власної поведінки, а й при визначенні вартості їх колективної праці. Вона повинна забезпечити основу для критичного аналізу і роздумів стосовно шляхів виправлення недоліків.

Не слід забувати й того, що це лише перша спроба у побудові спортивної деонтології. Основна робота, як завжди, ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.В. Джунь., Коваленко А.І. Принцип правдивості в спортивній деонтології// Здоровий спосіб життя: *Збірник наукових статей. Випуск 7.* – Львів, 2005.-С.29-32.
2. В.В. Джунь., Коваленко А.І. Принцип автономії особи в спортивній деонтології// Здоровий спосіб життя: *Збірник наукових статей. Випуск 8.* – Львів, 2005.-С.22-25.
3. В.В. Джунь., Коваленко А.І. Принцип гідності особи в спортивній деонтології// Здоровий спосіб життя: *Збірник наукових статей. Випуск 9.* – Львів, 2006.С.15-17.
4. В.В. Джунь., Коваленко А.І. Принцип цілісності особи в спортивній деонтології// Здоровий спосіб життя: *Збірник наукових статей. Випуск 10.* – Львів, 2006.С.17-20.
5. Ролз Д. Теорія справедливості. К.,2001.
6. Там само.
7. Там само.
8. Кодекс спортивної етики. [http:// culture.coe.fr](http://culture.coe.fr)

Н.І. ЖИГАЙЛО

ПРИНЦИПИ ЕТИКИ ТА ДЕОНТОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Стаття розглядає діяльність медичного психолога з врахуванням принципів етики та деонтології.

Статья рассматривает деятельность медицинского психолога с учетом принципов этики и деонтологии.

The article considers activity of medical psychologist taking into account principles of ethics and deontology.

Реформування системи освіти, котре нині відбувається в Україні, висунуло на порядок денний питання подальшої наукової розробки теоретичних і прикладних аспектів проблеми етично-деонтологічних принципів в діяльності медичного психолога. Розробка етично-деонтологічних психокорекційних заходів з прискорення позитивних змін емоційної сфери молоді у процесі діяльності медичного психолога і запобігання стресовим станам – ключові питання даної проблеми.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості позитивних змін емоційної сфери молоді у процесі діяльності медичного психолога.

Предмет дослідження – етичні та деонтологічні проблеми в діяльності медичного психолога з вирішення проблем молоді.

Мета дослідження полягає у виявленні психологічних факторів, що впливають на ефективність позитивних змін емоційної сфери молоді у діяльності медичного психолога з вирішення проблем молоді.